

4.9 Toelichting op onderzoeksmethoden

Onderzoeksmethoden voor gedrag:

- Filmische observatie;
Hierbij beschrijft men gedurende een bepaalde periode van maximaal 15 à 20 minuten het concrete gedrag van een kind. Bij voorkeur observeert men het kind in verschillende situaties – bijvoorbeeld op school tijdens diverse lessen, maar ook tijdens het buitenspel, een creatieve/ muzikale activiteit, in gesprek met anderen, etc. - om zo een breed beeld te krijgen. Deze observaties dienen zo objectief mogelijk te zijn; beschrijf wat te zien is aan waarneembaar gedrag zonder er een waardeoordeel over uit te spreken.
- Participerende observatie;
Deze manier van observeren komt overeen met het filmische observeren, maar nu neemt men zelf deel aan de situatie. Dit maakt het noteren van de observatie lastiger, daar men zelf actief meedoet. Het is aan te raden tijdens het participeren een blocnote bij de hand te houden waarop men kort aantekeningen kan maken die men dan later uitwerkt.
- Tijdsintervalobservatie;
Bij deze manier van observeren kijkt men steeds na een bepaalde tijd (bijvoorbeeld om de 30 seconden) welk gedrag het kind vertoont. Men kan dit open doen, door na iedere halve minuut te noteren wat het kind doet. Men kan de observatie ook meer gesloten houden door te kiezen voor bepaalde categorieën. In het kader van de taakwerkhouding kan men bijvoorbeeld kiezen voor de categorieën: taakgericht, niet taakgericht, praat met anderen, etc. Men kan dan achteraf uitrekenen hoeveel procent van de tijd een bepaald gedrag is vertoond.
- Tijdsteekproef;
In het geval van een tijdsteekproef turft men hoe vaak bepaald gedrag voor komt in een bepaalde periode. Men kan bijvoorbeeld observeren hoe vaak het kind fysiek geweld gebruikt tijdens het buitenspel in de schoolpauze.
- Gedragsvragenlijsten;
Er zijn ook gedragsvragenlijsten in de handel. Er zijn verschillende versies voor leerkrachten/ professionele opvoeders, ouders en kinderen. Hierin worden uitspraken gedaan over mogelijke gedragingen van het kind. De invuller geeft aan of en in welke mate het kind dit bepaalde gedrag laat zien. Van hieruit kan men dan scoren welke types gedrag (agressief, teruggetrokken, etc.) het kind veel of juist weinig laat zien. Het objectief invullen van deze lijsten is lastig, daar men middels de lijsten het reeds bestaande beeld van het kind vaak bevestigt.
- Sociogram opstellen;
Deze methodiek is reeds behandeld in hoofdstuk 16.3 van het boek. Hiermee kan men achterhalen welke positie een kind heeft binnen een groep. Men kan de mate van (im)populariteit onderzoeken en zien of het kind vrienden heeft of niet.

Onderzoeksmethoden om het ontwikkelingsniveau van een kind in te kunnen schatten:

- Intelligentietest;
Middels een zogeheten IQ-test kan men de intelligentie van een kind, maar ook de capaciteiten met betrekking tot diverse cognitieve activiteiten onderzoeken.

Deze tests mogen echter alleen door gecertificeerde professionals als orthopedagogen en psychologen afgenomen worden. Zij kunnen de gegevens ook juist interpreteren en van daaruit adviezen formuleren.

- **Vaardigheidstesten;**
Naast de intelligentietesten bestaan er ook diverse testen om de vaardigheden van kinderen te 'meten'. Deze zijn bijvoorbeeld gericht op de grove of fijne motoriek of soms op een specifieke vaardigheid zoals bijvoorbeeld balanceren. Men moet goed kijken of men deze test zelf af kan/ mag nemen of dat dit gedaan dient te worden door iemand die hiertoe is opgeleid.
- **Afnemen toetsen;**
Om zicht te krijgen op het niveau van een kind met betrekking tot bepaalde vakken als rekenen, spelling en/ of lezen, kan men toetsen afnemen. Hierin is een tweedeling te maken. Enerzijds zijn er toetsen die horen bij de didactische methodes die men in het onderwijs gebruikt, de methodegebonden toetsen. Hiermee toetst men of het kind een bepaald onderdeel van de lesstof op niveau beheerst of niet. Er zijn echter ook gestandaardiseerde toetsen die los staan van deze methoden. Hierbij zegt het resultaat iets over het niveau van het kind ten opzichte van leeftijdsgenoten. Het voordeel van de eerste soort is dat de manier van toetsen aansluit bij hoe het kind gewend is te werken. Bij gestandaardiseerde toetsen is dit niet het geval, wat het kind in verwarring kan brengen. Een toets is ook altijd een momentopname. Dit betekent dat de resultaten geplaatst moeten worden in de context waarin de toets is gemaakt. Het kan al erg verschillen of een toets aan het begin of het einde van de dag wordt gemaakt.
- **Foutenanalyse;**
Een andere manier om zicht te krijgen op het niveau van het kind is het analyseren van gemaakt werk. Hierbij moet men niet alleen onderzoeken hoe veel opgaven het kind goed of fout heeft gemaakt. Het is interessanter om te onderzoeken op welke manier het kind tot het antwoord is gekomen. Zo kan men de denkstrategieën achterhalen.
- **Diagnostisch leergesprek;**
De beste manier om de denkstrategieën van een kind te achterhalen is het afnemen van een diagnostisch leergesprek. Hierbij laat men een kind opgaven die het maakt hardop verwoorden. In gesprek kan de onderzoeker dan uitzoeken wat het niveau van het kind is en welke denkstrategieën het toepast. Een gedegen kennis van leer- en ontwikkelingslijnen is hierbij van groot belang.

Hulpmiddelen om het eigen handelen te onderzoeken:

- **Collegiale consultatie;**
Bij collegiale consultatie vraagt men een collega om mee na te denken over een bepaald probleem of een bepaalde situatie. Deze collega (consultgever) heeft de taak om kritische vragen te stellen om zo de consultvrager aan het denken te zetten. Men is snel geneigd tot het geven van adviezen, wat het gevaar met zich meebrengt dat belangrijke details over het hoofd worden gezien. Juist de analyse van de situatie is weer van belang om inzicht in de situatie te krijgen. Van daaruit kunnen dan weloverwogen stappen gezet worden.
- **Coachingstraject;**

Een coachingstraject gaat een stap verder. Hierbij komt de coach namelijk ook observeren terwijl de gecoachte aan het werk is. Na een intakegesprek en een observatie zal dan een coachingsgesprek plaatsvinden. Vanuit dit gesprek worden werkpunten geformuleerd die de gecoachte gaat toepassen in de praktijk. Dit komt de coach wederom observeren, met wederom een gesprek achteraf. Deze cyclus kan zo vaak als nodig herhaald worden. Het coachen van anderen vraagt specifieke vaardigheden, die niet iedereen zo maar heeft. Het is aan te raden hierbij een professionele coach te vragen.

- **Intervisie;**
Ook intervisie is een werkvorm om de eigen deskundigheid te bevorderen. Hierbij brengt een persoon binnen een kleine groep van collega's (maximaal 7 à 8 personen) een casus uit de eigen praktijk in. Voor het bespreken van de casus zijn diverse intervisiewerkvormen ontwikkeld, zoals bij voorbeeld de veelgebruikte incidentmethode. Binnen de intervisiebijeenkomst wordt in eerste instantie de nadruk gelegd op analyse van de situatie om vervolgens te komen tot praktische interventies.
- **Video Interactie Begeleiding;**
In hoofdstuk 16.3 van het boek is reeds besproken hoe met behulp van videofragmenten van het eigen handelen geanalyseerd kan worden hoe de interactie met een kind of een groep kinderen verbeterd kan worden. Dit gaat net weer een stap verder dan coachen, daar men veel gericht het handelen kan bespreken aan de hand van de videobeelden. Ook in deze is het aan te raden een professional in de arm te nemen.

Onderzoeksmethoden waarmee men zowel naar het gedrag als naar het ontwikkelingsniveau kan kijken:

- **Gesprek met ouders/ verzorgers;**
In een gesprek met ouders/ verzorgers kan men veel informatie boven water krijgen die relevant is voor het inzicht krijgen in het ecologisch krachtenveld rond een kind. In de onderzoekswereld zou men hier spreken over het afnemen van een interview. Dit is een vraaggelicht gesprek, waarbij de interviewer vragen stelt aan de geïnterviewde. In de visie van dit boek dient men de ouders/ verzorgers echter als partners te zien. Het afnemen van een interview is dan ook een te eenzijdige benadering.
- **Gesprek met het kind;**
Volwassenen zijn nogal snel geneigd om voor het kind te denken. Men vergeet hierbij dat het kind vaak zelf ook een goede inbreng kan hebben. Een gesprek met een kind kan veel informatie opleveren die essentieel is voor het inzicht krijgen in de situatie. Daarbij komt dat middels een gesprek waarin het kind als volwaardig wordt aangesproken de vertrouwensrelatie opgebouwd wordt. Dit kan een goed startpunt zijn van de rest van het plan. Ook hierbij gaat het minder om het afnemen van een interview. Hoewel dit voor volwassenen soms lastig is, is het ook mogelijk om open met kinderen in dialoog te gaan over hun problemen. Zij kunnen vaak goed aangeven wat zij ervaren en hebben soms ideeën voor interventies die men als volwassene niet bedenkt.
- **Gesprekken met belanghebbenden;**
Naast de ouders en het kind zelf kan men ook andere personen uitnodigen voor een gesprek. Hierbij kan men denken aan volwassenen, maar ook aan kinderen. Bij kinderen kan men denken aan vriendjes van het kind of juist kinderen waar het kind vaak mee in conflict komt. Hierbij moet men altijd er voor waken dat

men over het kind met probleemgedrag positief spreekt. Bij volwassenen kan men denken aan andere professionele opvoeders die betrokken zijn bij het kind zoals bijvoorbeeld de psycholoog, de leerkracht, leerkrachten van voorgaande jaren, de intern begeleider, de dokter of een therapeut. Men kan ook denken aan familie, buurtgenoten, begeleiders van de sportvereniging, etc. Ook hierbij moet men altijd er zorg voor dragen dat men zich niet negatief uitlaat over het kind. In deze zou het daarom meer gaan om het afnemen van een interview in plaats van het in dialoog gaan.

- **Ervaringsreconstructie;**

Het opzetten van een ervaringsreconstructie komt vanuit het ErvaringsGerichte Onderwijs (EGO). Hierbij zoekt men naar de redenen van gedrag door hypothesen op te stellen. Hierbij kan men de aspecten 'denken, doen, voelen en willen' weer goed als uitgangspunt nemen. Door vanuit het kind vragen te stellen, komt men tot onderzoeksvragen. Het werken vanuit hypothesen verhoogt natuurlijk de subjectiviteit. Het grote voordeel van deze methodiek is dat deze methodiek een belangrijks aspect onderzoekt, wat de meeste methodieken laten liggen. Doordat de ervaringsreconstructie vanuit het EGO wordt opgezet, start men vanuit de basisbegrippen van deze visie op onderwijs aan jonge kinderen: betrokkenheid en welbevinden. Juist dit laatste wordt vaak over het hoofd gezien. Gedragsproblemen zijn vaak een uiting dat het kind niet goed in het vel zit. Bij andere methodieken kijkt men met name naar het concreet waarneembare gedrag. Bij deze methodiek stelt men juist hypothesen op die gericht zijn op dit welbevinden. De ervaringsreconstructie is daarmee een verdieping van de eerdergenoemde Leuvense Betrokkenheidschaal voor Kleuters.